

Pamuk Kongresi (2 Ocak 1941)

Tekstil sektörünün en önemli ham maddesi olan pamuk, Ebegümecigiller familyasına ait, anavatanı Hindistan olan ve kültürü yapılan bir bitki türü olarak bilinir. Yaygın ve zorunlu kullanım alanıyla insanlık açısından yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla da üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip bir ürün olan pamuk, işlenmesi açısından çırçır sanayisinin, lifi ile tekstil sanayisinin, çekirdeği ile yağ ve yem sanayisinin, linteri ile de kâğıt sanayisinin hammaddesi durumundadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede milli bir dokuma sanayisinin oluşturulması ve bu doğrultuda sanayinin gerek duyduğu üretimin gerçekleştirilmesi için büyük çaba harcanmıştır. Bu dönemde bir taraftan yeni dokuma fabrikaları kurulurken, diğer yandan eğitim maksadıyla yabancı ülkelere teknik eleman gönderilmiş ve yabancı uzmanlar davet edilmiştir. Böylece pamuk ıslah ve üretim tekniği üzerinde ilk ciddi ve bilimsel çalışmalara başlanmıştır. Ayrıca ilk etapta farklı türde pamuk tohumlarının ülkeye getirilip üretim çiftliklerinde denenmesi, ardından rekolte düzeyi yüksek ABD kökenli Akala ve Cleveland türlerinin tarımı yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu maksatla 1926'da Adana'da, 1931'de Eskişehir'de ve 1933'de ise Nazilli'de olmak üzere pamuk üretim çiftliklerinin kurulmuştur. 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması, Türk pamuklu sanayisinin gelişmesinde önemlidir. Türk halkının giyim ihtiyacını karşılamak üzere yeni iplik ve dokuma fabrikaları devlet eliyle kurulmuş ve bu fabrikaların pamuk ihtiyacı ülkemiz üretimi ile karşılanmıştır. Kayseri, Nazilli, Malatya, Bakırköy ve Ereğli gibi birçok dokuma fabrikaları Sümerbank tarafından kurulmuştur. ABD'den getirilen pamuk tohumları Adana, Tarsus ve Nazilli gibi önemli pamuk üretim alanlarında kurulan "Devlet Pamuk Üretim ve İslah Çiftlikleri" nde Akdeniz ve Ege bölgelerinde iklim şartlarına uygun türler yetiştirilmiş ve köylülere dağıtılmıştır. Ayrıca pamuk üretimini geliştirmek için dış ülkelerle ilişkiler kurulmuş, bunun yanı sıra pamuk tarımında kullanılacak makine ve aletlerin ithalinde kolaylıklar sağlanmıştır. Ayrıca pamuk ıslahı, ekim alanlarının artırılması ve maliyet fiyatlarının düşürülmesi konusunda gerekli çalışmaları yapmak üzere 4 Haziran 1937 tarihinde Pamuk İşleri Müdürlüğü kurulmuştur.

Türkiye'de pamuk üretim politikasındaki iki hedeften biri milli dokuma sanayinin muhtaç olduğu kalite ve miktardaki pamuğu temin etmek, diğeri ise üretim fazlası mahsullerin dış piyasalara sürülerek ülkeye döviz kazandırmaktı. Pamuk sanayiinin gelişimi, üretimin yeterli düzeyde yapılmasına bağlı oldu. Zaman zaman mahsul zararlıları rekolteyi düşürdü. İsmet İnönü Dönemi'nde pamuk üretiminin gelişimine yönelik yapılan çalışmaların yanı sıra pamuk ıslahına da önem verildi. Ayrıca pamuk ticaretiyle ilgili yapılan faaliyetlerin yanı sıra pamukla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde kongre ve toplantılar da düzenlendi. Bunlardan ilki; 27 Aralık 1938'de Başbakan Celal Bayar'ın açılış konuşmasıyla başlayan Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi oldu. Bu kongrede milli sanayi ile dış piyasaların ihtiyaç duyduğu miktar ve kalitede pamuk yetiştirerek üretimi 500.000 balyaya çıkarmak ve ekim alanlarıyla her bir dekardan alınan verimi artırmak başlıca hedef haline getirildi. Bunun gerçekleştirilmesi için göz önüne alınması gereken tedbirler şöyle belirlendi:

- "Savurma usulü pamuk tarımını terk edip, makine ve sıra halinde ekim ile çapa makinesini kullanmayı yaygın hale getirmek

- Pamuk tarımında sulamayı teşvik ve yaygın hale getirmek
- Pamuk randımanını miktar ve kalite itibarıyla artırmaya yarayacak başta toprağı hazırlama ve işleme olmak üzere, münavebe (nöbetleşme), tohumluk, gübre, bakım, ambalaj ve ekim mevsimi konularında köylüleri aydınlatmak”

Bu politikayla bir yandan tarım yetkilileriyle çiftçilerin bir araya gelmeleri sağlanıp, her yıl pamuk tecrübe tarlaları ihdas edilmeye çalışılırken, öbür yandan düzenlenen müsabakalarla kaliteli mahsul yetiştirenleri teşvik etmek amaçlanmıştır. Ayrıca teknik tarım yöntemleri kapsamında pamuk makinelerinin kullanımını öğretmek, dahası köy öğretmenlerini pamuk üretme çiftliklerinde kısa bir staja tâbi tutarak tarım uygulamalarına alıştırmaların yanı sıra pamukla ilgili teknik tarım bilgilerini üç aylık kurslar halinde köy okulları ve çiftçilere yaymak, pamuk çiftçilerine sade bir dille yayınlar yapmak diğer çalışmalar arasında yer almıştır.

Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi'nin düzenlenmesinden yaklaşık üç yıl sonra Türkiye'de pamuk sorunlarını masaya yatırmak, üretim imkânlarını araştırmak ve alınacak tedbirleri tespit etmek maksadıyla 2-5 Ocak 1941 tarihleri arasında Ankara'da Ziraat Vekâleti binasında bir Pamuk Kongresi toplandı. Ziraat Vekili Muhlis Erkmen Bey başkanlığında toplanan kongrede uzman pamuk işçisinin yetiştirilme tedbirleri, işçilerin kalifiye olması üzerinde duruldu. İktisat Vekâleti toplantı salonunda açılışı ile başlayan kongre, ardından reis vekillerinin ve kâtiplerin seçimi ile devam etti. Kongre daha sonra komisyonların seçimini gerçekleştirmiştir. Buna göre Birinci Komisyon: Çukurova bölgesinde Akala ve Cleveland tipleri üzerinde yapılan denemelerin mukayesesi ve bu bölgeye Akala'nın teşmili meselesinin araştırılması için oluşturuldu. İkinci Komisyon: Pamuk istihsalini arttırma ve mahsulün kalitesini iyileştirmek için alınması gereken tedbirlerin görüşülmesi için oluşturuldu. Saf tohum temini ve dağıtılması, Çukurova ve Ege bölgelerinde sulama işleriyle muvazi olarak pamuk ziraatında alınması gereken tedbirler diğer meseleler olarak belirlendi. Üçüncü Komisyon: Pamuk mevzusu üzerinde çeşitli yerlerden gelen dilek ve temennilerin görüşülmesi için oluşturuldu. Komisyon kararları kongrede görüşüldükten sonra kabul edildi ve toplantı sonlandırıldı. Toplantı sonrası kongre azaları orman çiftliğini ve hayvanat bahçesini gezmişlerdir. Ziraat Vekili daha sonrasında şehir lokantasında bir öğlen ziyafeti vermiştir. Vekil, kongreye katılanlara kısa bir hitabede bulunarak kendilerine katılımlarından ötürü teşekkür etmiştir.

Pamuk Kongresi'ne dönemin basını kayıtsız kalmamıştır. “Anadolu” gazetesi “Pamuk Kongresi” başlıklı haberinde kongre detaylarına ve Ziraat Vekili Muhlis Erkmen'in fotoğrafına yer verirken, “Ulus” gazetesi ise kongrede pamuk üretimi için alınması gereken tedbirler ve memlekette pamuk mahsulünün umumî vaziyetinin görüşüleceğini ifade etmekteydi. “Vakit” gazetesi aynı şekilde Pamuk Kongresi hakkında izahat verirken, “Ulus” gazetesinin ertesi günkü haberi Pamuk Kongresi hakkında izahatta bulundu. “Pamuk Kongresi Münasebetiyle Cleveland - Akala” başlığı altında yer alan detayda; Pamuk Kongresi'nin toplandığı ve Türkiye'de bu nebat ziraatının daha fazla gelişimini sağlayacak tedbirlerin görüşüldüğü bu dönemde hükümetin memlekette pamuk ziraatının tamimine canla başla çalıştığı aktarılmıştır. “Akşam” gazetesi Günün Ansiklopedisi kısmında “Pamuk” başlığıyla pamuğun önemine dair kaleme alınan bir yazıya yer vermiştir. Gazete pamuğun değeri, özelliği ve önemi ile ilgili detaylara değinmekteydi. “*Pamuk cihanın hâkimidir!*” sözüyle yeryüzündeki nüfusun beşte dördünün pamuklu dokumalar kullandığı ifade edilmekteydi. Başlıca pamuklu cinsleri; vual, organdi, batist, muslin, tülbent, pike, pazen, eponj, basma, markizet olarak kabul edilmekteydi. Dünyada birinci pamuk üreticisi ABD, pamuklu dokuyan memleketin ise İngiltere olduğu belirtildi. Son zamanlarda Japonya ve Hindistan'ın pamuklu kumaşçılıkta gelişim gösterdiği, Türkiye'nin de artık kendi pamuğunu yetiştirmekte ve pamuklu dokumakta olduğuna, Adana'da, İzmir'de, İstanbul'da birçok fabrikaları bulunduğu işaret edildi. Pamuklu dokuma, eski zamanlardan beri beşeriyetin itiyatları arasındaydı. Bu işin, ilk defa Hindistan'da ortaya

çıkıldığı, Amerika'nın keşfi esnasında Meksika yerlilerinin pamuk ipliği bükme ve bundan kumaş dokumak, bu kumaşları boyamak sanatını öğrendikleri vurgulanmaktaydı. "Ulus" gazetesi, "Pamuk Kongresi Dün Son İctimainı Yaptı" başlığı ile kongre gündemine dair değerlendirmede bulundu ve pamuk mahsulü için çok önemli kararların alındığına yer verdi. "Akşam" gazetesi kongre toplantısının sona erdiğini "Pamuk Kongresi Mesaisini Bitirdi" başlığında aktardı. Haberin devamında; Pamuk Kongresi'nin İzmir Mebusu Rahmi Köken başkanlığında son toplantısını yaptığını ve komisyonlar tarafından hazırlanan raporların okunarak kararlar verildiğine yer verildi. Komisyonlar, bu raporlarında Çukurova bölgesinde "Cleveland" yerine "Akala" pamuğunun ikame edilmesi temennisinde bulundu ve memlekette pamuk ziraatının gelişimin sağlayacak daha birçok dilekleri kongreye bildirmekteydi. "Cumhuriyet" gazetesi yazarlarından Yunus Nadi, "Pamuk Ziraatının İnkışafına Doğru" başlıklı yazısında pamuk üretimi mevzusunun ilk günlerden itibaren Cumhuriyet Hükümeti'nin üzerinde önemle durduğu işlerden biri olarak ifade etmiştir. Pamuğun memleketin ekonomi hayatında çok önemli bir yer edindiğini vurgulayan Nadi, Ankara'da toplanan Pamuk Kongresi'nin çok yerinde bir karar olduğunu belirtmiştir.

Semra KOÇLU

KAYNAKÇA

GÜRDAMAR, Ersin, "Atatürk Dönemi'nde Yürütülen Pamuk Politikalarının Dokuma Sanayisi ve Kalkınmaya Olan Etkileri 1923-1938", **History Studies Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, CXIII/S3, (Haziran 2021), s.845-870.

KANDEMİR, Ersin, "Türk Pamuk Sanayii ve İhracat Olanakları", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, CIII/S1-2, (Yıl 1978), s.105-118.

NADİ, Yunus, "Pamuk Ziraatının İnkışafına Doğru", **Cumhuriyet**, 6 İkinci Kanun / Ocak 1941, Sayı No: 5896.

PALA, Hakan, **İsmet İnönü Dönemi İktisat Politikaları (1938-1950)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fehmi Akın), Afyonkarahisar, 2010.

"Pamuk Kongresi", **Anadolu**, 3 Ocak 1941, Sayı No: 8402.

"Pamuk", **Akşam**, 4 Ocak 1941, Sayı No: 7978.

"Pamuk Kongresi Bugün Ziraat Vekilimizin Riyaseti Altında Toplantılarına Başlıyor", **Ulus**, 2 Ocak 1941, Sayı No: 6974.

YURTOĞLU, Nadir, "İnönü Dönemi'nde Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Pamuk Politikası (1938-1950)", **Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını Belgi Dergisi**, CII/S19, (Kış 2020/I), s.1830-1858.

YÜCEL, Fikret, **Cumhuriyet Türkiye'si'nin Sanayileşme Öyküsü**, 1. Baskı, TTGV, Ankara 2015.

YÜCEL, Hüseyin, **Cumhuriyet Ekonomisinin Kuruluşu ve Gelişimi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 347, Birinci Baskı, Ankara 2017.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/pamuk-kongresi-2-ocak-1941/?pdf=6290> adresinden erişilmiştir